UGOVORNI IMOVINSKI REŽIM VANBRAČNIH PARTNERA

Predmet istraživanja u ovom radu je ugovorni imovinski režim vanbračnih partnera u pravu Republike Srbije.

Porodični zakon (2005) predviđa mogućnost da vanbračni partneri svojom voljom urede vanbračnoimovinske odnose, na način kako to odgovara njihovim interesima. Iz navedenog sledi da je naše pravo uvelo mogućnost zaključenja vanbračnih ugovora i time režim zajedničke imovine koji je do tada bio prinudan i nije se mogao menjati, sada vanbračni partneri mogu ugovorom isključiti, menjati ili ugovoriti. Ugovorni imovinski režim ima značajne pravne i društvene posledice, kako za odnose partnera u vanbračnoj zajednici, tako i za njihove odnose na društvo. U tom smislu analizirali smo imovinske odnose u vanbračnoj zajednici, autonomiju volje u regulisanju imovinskih odnosa, ugovorni imovinski režim vanbračnih partnera i karakteristike vanbračnih ugovora. Takođe analizirali smo društvenu i pravnu opravdanost ugovornog imovinskog režima vanbračnih partnera u našem pravu. Cilj istraživanja je bio da se upozna i objasni regulativa imovinskih odnosa vanbračnih partnera, sa pravnog i društvenog aspekta. U radu je korišćen pravni i sociološki metod prilikom utvrđivanja sadržine pozitivnog prava i dejstva pravnih normi koje regulišu imovinske odnose vanbračnih partnera. Takođe izloženo je i shvatanje pravne nauke, koje se odnosi na ovaj pravni institut.

U radu smo razmatrali ugovore vanbračnih partnera kao model regulisanja imovinskih odnosa u vanbračnoj zajednici in genere.

Ključne reči: *imovinski odnosi u vanbračnoj zajednici, autonomija volje u regulisanju imovinskih odnosa, ugovorni imovinski režim vanbračnih partnera, karakteristike vanbračnih ugovora.*

* Pravni fakultet Univerziteta u Prištini, sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici; dusan.novakovic@pr.ac.rs

1. Imovinski odnosi u vanbračnoj zajednici

Pitanje regulisanja vanbračnih imovinskih odnosa spada u red najsloženijih pitanja porodičnog prava. Razloge treba tražiti u kategoriji lica na koju se ova materija odnosi, kao i u samom odnosu vanbračnih partnera koji je prožet ličnim i emotivnim vezama, koje osiguravaju posebnost porodičnog prava u odnosu na druge grane prava.

Takođe, vanbračna zajednica je jedna od ustanova porodičnog prava koju je teško definisati, "na način koji bi bio univerzalno primenljiv".¹

Imovinski odnosi između članova porodice, gde pripadaju i vanbračni partneri, imaju drugačije značenje, nego imovinski odnosi koji se zasnivaju između strana koje ne pripadaju porodičnom krugu. Drugačije značenje proizilazi iz okolnosti da su porodični odnosi zasnovani na posebnoj vezi subjekata u vanbračnoj zajednici i na njihovim posebnim ličnim svojstvima.²

U porodičnom pravu se ne radi o imovinskim odnosima, kakvi postoje među uobičajenim ugovornim stranama, već o imovinskim odnosima koji su prožeti emocijama. Zato i regulisanje ovih odnosa za zakonodavca predstavlja složen i težak posao.

U našem pravu imovinski odnosi vanbračnih partnera regulisani su Porodičnim zakonom.³

Pored vanbračnog ugovora, Porodični zakon pominje još samo ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom i ugovor o poklonu.⁴ Očigledno je da pomenuta tri ugovora ne mogu da zadovolje potrebu za regulisanjem brojnih ugovora koje vanbračni partneri mogu zaključiti povodom njihove imovine. Ovo se posebno odnosi na ugovor o poklonu, gde u tom delu zakon ne reguliše ono što i piše u zakonu - ugovor o poklonu, već zakon reguliše vraćanje poklona nakon prestanka vanbračne zajednice. (tekst podvukao D.N.)

Takođe, pomenuti zakon samo u jednom članu reguliše imovinske odnose vanbračnih partnera.⁵

Ostala imovinska pitanja između vanbračnih partnera nisu izričito u Porodičnom zakonu regulisana.

Porodični zakon reguliše pravni status vanbračne zajednice i određuje da je vanbračna zajednica izjednačena sa bračnom zajednicom.⁶

¹ Kovaček Stanić Gordana (2002): *Uporedno porodično pravo*, Novi Sad, 120.

² Više o tome: Draškić Marija (2005): *Porodično pravo i prava deteta*, Beograd, 14.

³ Porodični zakon Republike Srbije (u daljem tekstu: PZ.), *Službeni glasnik Republike Srbije*, 18/2005, 72/2011, 6/2015.

⁴ Videti: PZ. Bračni ugovor, čl.188. Ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom, čl.189. Ugovor o poklonu čl. 190.

⁵ PZ. čl. 191/1 kaže: „Imovina koju su vanbračni partneri stekli radom u toku trajanja zajednice života u vanbračnoj zajednici predstavlja njihovu zajedničku imovinu“.

⁶ PZ. čl.4/2. kaže: „Vanbračni partneri imaju prava i dužnosti supružnika pod uslovima određenim ovim zakonom“.

Da bi se mogao primeniti imovinskopravni režim koji važi za supružnike i na odnose vanbračnih partnera, vanbračna zajednica mora ispuniti određene zakonske uslove u pogledu postojanja trajnije zajednice života žene i muškarca između kojih nema bračnih smetnji.⁷ Kada se ispune zakonske pretpostavke za postojanje vanbračne zajednice, na imovinske odnose vanbračnih partnera shodno se primenjuju odredbe ovog zakona o imovinskim odnosima supružnika⁸ i vanbračna zajednica postaje zakonska, zaštićena, slobodna.⁹

Porodično pravo poznaje dva imovinska režima supružnika-vanbračnih partnera: zakonski režim posebne i zajedničke imovine, regulisan zakonom i ugovorni imovinski režim, kada supružnici-vanbračni partneri svojim sporazumom uređuju imovinske odnose.¹⁰

U odsustvu ugovora o regulisanju imovinskih odnosa vanbračnih partnera primenjuje se zakonski imovinski režim.

Kada vanbračna zajednica ne ispuni zakonom propisane uslove, ona ne uživa porodičnopravnu zaštitu (ne proizvodi imovinskopravna dejstva u smislu Porodičnog zakona) i tada se govori o nezakonitoj (nezaštićenoj, neslobodnoj) vanbračnoj zajednici.

To je slučaj kada je zajednica života bila privremena ili ograničena, ili kada dva lica žive i ponašaju se kao supružnici, ali ne mogu da se venčaju usled postojanja bračnih smetnji (bračnosti, nesposobnosti za rasuđivanje, srodstva, starateljstva, maloletstva i mana volje). Sporovi vezani za ove vanbračne zajednice, koji proizilaze iz imovinskih odnosa, rešavaju se prema pravilima građanskog prava,¹¹ koja se odnose i na sve druge građane, a ne samo vanbračne partnere.

Danas u našem društvu vanbračnih zajednica ima sve više i njihov broj je nemoguće utvrditi zbog nepostojanja registra vanbračnih zajednica. Tako se ove zajednice pojavljuju „kao konkurentska forma života prema braku“.¹²

Ujedno ovakve zajednice stvaraju i pravnu nesigurnost za pribavioca prava, usled nemogućnosti provere da li je prenosilac prava (npr. prava na nepokretnosti) u vanbračnoj zajednici ili nije. To će navesti pribavioca da od prenosioca prava zahteva izričitu izjavu da predmet ugovora nije stečen u vanbračnoj zajednici,¹³ što usporava pravni promet.

⁷ PZ. čl.4/1. kaže: „Vanbračna zajednica je trajnija zajednica života žene i muškarca, između kojih nema bračnih smetnji (vanbračni partneri).“

⁸ PZ. čl. 191/2. kaže: „Na imovinske odnose vanbračnih partnera shodno se primenjuju odredbe ovog zakona o imovinskim odnosima supružnika“. PZ. čl. 171/2. kaže „Supružnici mogu bračnim ugovorom drugačije urediti svoje imovinske odnose“.

⁹ Draškić Marija (1988): *Vanbračna zajednica*, Beograd, 2.

¹⁰ Videti: PZ. čl.168.-191.

¹¹ isto: Draškić Marija (2005), 416. Kovaček Stanić Gordana (2014): *Porodično pravo, partnersko, dečje i starateljsko*, Novi Sad, 188.

¹² Ponjavić Zoran (2007): *Porodično pravo*, Kragujevac, 120.

¹³ Isto: Panov Slobodan (2014): *Porodično pravo*, Beograd, 351.

2. Autonomija volje u regulisanju imovinskih odnosa

Autonomija volje,¹⁴ koja dopušta slobodnu inicijativu u kreiranju porodičnopравnih odnosa i mogućnost drugačijeg definisanja imovinskih odnosa u porodičnom pravu, karakteristična je za građansko pravo čiji deo je i porodično pravo.

Opšti osnov za slobodno uređivanje imovinskih porodičnih odnosa pruža opšta odredba Porodičnog zakona.¹⁵

U našoj zemlji u današnje vreme pridaje se sve veći značaj slobodi ugovaranja u privatnopravnim odnosima, koja se konkretizuje putem slobode odlučivanja da se zaključi ugovor ili da se ne zaključi, da se odredi njegova sadržina i sl. Ta sloboda ugovaranja se primenjuje i na terenu Porodičnog prava, što znači da vanbračni partneri mogu sporazumno uređivati svoje imovinske odnose.

To je izraz demokratizacije unutar porodičnih odnosa i nastojanja da se imovinski odnosi prilagode uslovima tržišne privrede, odnosno da se omogući što manje mešanje javne vlasti u privatne porodične odnose.

Vanbračni partneri uređuju imovinske odnose tako što ih ugovorom prilagođavaju svojim stvarnim potrebama i interesima, u vreme dok su odnosi među njima još uvek skladni. Cilj ovakvog ugovaranja sastoji se u pravnoj sigurnosti samih partnera i trećih lica.

Ako partneri ne zaključe ugovor, njihova imovina se reguliše kroz režim zajedničke imovine, a to otežava realizaciju „čistih“ dužničkopoverilačkih odnosa trećih lica naspram vanbračnih partnera i vanbračnih partnera međusobno. Naime, sastav imovine kojom vanbračni partneri zajedno, odnosno svaki od njih pojedinačno, odgovaraju za preuzete obaveze je izvesniji i vrednost imovine se može lakše proceniti, odnosno poverilac se može lakše namiriti ako je imovina vanbračnih partnera određena vanbračnim ugovorom.

Tako zakonske norme o imovinskim posledicama vanbračne zajednice (zakonski režim imovinskih odnosa) postaju dispozitivna pravila, koja se imaju primeniti samo ako vanbračni partneri nisu drugačije ugovorili. Dakle zaključenjem vanbračnih ugovora isključuje se iz primene zakonski imovinski režim vanbračnih partnera.¹⁶

¹⁴ Više o autonomiji volje: Antić Oliver (2011): *Obligaciono pravo*, Beograd, 36-40. Kovačević Kuštrimović Radmila, Lazić Miroslav (2008): *Uvod u građansko pravo*, Niš, 99.. Stojanović Dragoljub, Antić Oliver (2004): *Uvod u građansko pravo*, Beograd, 26.5

¹⁵ PZ. čl. 9. kaže: "Imovinski odnosi u porodici uređuju se zakonom, a mogu se uređivati i sporazumno, u skladu sa ovim zakonom".

¹⁶ PZ. čl. 188/2. određuje da prilikom potvrđivanja (solemnizacije) ugovora javni beležnik je dužan da ugovornike upozori da se njime isključuje zakonski režim zajedničke imovine.

To će u praksi učiniti vanbračni partneri koji ne žele da se zakonodavac meša u njihove imovinske odnose i tako im odredi udele u zajedničkoj imovini (zakon pretpostavlja da su udele u zajedničkoj imovini jednaki).¹⁷

Iz navedenog sledi da ni primena zakonskog imovinskog režima vanbračnih partnera (u nedostatku postojanja vanbračnih ugovora) nije moguća ako stranke na to ne pristanu. Dakle, primena zakonskog imovinskog režima ili ugovornog imovinskog režima uvek je posledica sporazuma vanbračnih partnera.

To znači i da je ugovorni režim u stvari zakonski, s obzirom da su zakonom propisani režimi koje vanbračni partneri biraju svojim sporazumom. Podela na zakonske i ugovorne režime izvršena je s obzirom na činjenicu da li su vanbračni partneri svojom voljom izabrali imovinski režim koji žele ili nisu.¹⁸

U okviru ugovornog imovinskog režima vanbračni partneri su slobodni da zaključuju sve pravne poslove koji se tiču njihove posebne imovine (npr. ugovor o prodaji, ugovor o poklonu, ugovor o razmeni, itd.), ali i sve pravne poslove koji se odnose na režim zajedničke imovine (npr. vanbračni ugovor, ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom, ugovor o deobi zajedničke imovine, itd.).

Sloboda ugovaranja je ograničena samo na one pravne poslove kojima se ne "vredaju imperativne norme porodičnog prava uopšte".¹⁹

3. Ugovorni imovinski režim vanbračnih partnera

Kao što je navedeno, vanbračni partneri mogu imovinske odnose da urede putem ugovora.²⁰ Rukovodeći se osnovnim načelom autonomije volje određenim u Zakonu o obligacionim odnosima, strane su slobodne da pod određenim uslovima svoje odnose urede po svojoj volji.²¹

Dakle, ugovorne strane, svojim sporazumom uređuju svoje imovinske odnose na postojećoj ili budućoj imovini,²² shodno svojim interesima i

¹⁷ PZ. čl. 180/2. kaže: „Pretpostavlja se da su udele supružnika (vanbračnih partnera) u zajedničkoj imovini jednaki“.

¹⁸ Kovaček Stanić Gordana (2014), 121.

¹⁹ Draškić Marija (2005), 410. Npr. vanbračni partneri ne mogu zaključiti ugovor kojim se jedan partner odriče prava na zajednički život, prava na uzajamno poštovanje i pomaganje, prava na slobodu izbora rada i zanimanja, prava na zakonsko izdržavanje itd.

²⁰ Isto: Draškić Marija (2005), 411. Kovaček Stanić Gordana (2014), 188.

²¹ Zakon o obligacionim odnosima (u daljem tekstu: ZOO), *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 29/78, 39/85, 45/89- odluka USJ. 57/89. *Službeni list Savezne Republike Jugoslavije*, 31/93, *Službeni list Srbije i Crne Gore*, 1/2003- Ustavna povelja

²² PZ. Bračni ugovor, čl.188/1. koji kaže: „Supružnici odnosno budući supružnici mogu svoje imovinske odnose na postojećoj ili budućoj imovini urediti ugovorom (bračni ugovor)“. U praksi shodno citiranom članu zakona jedna od odredaba vanbračnog ugovora mogla bi da glasi: „Sada nemamo ništa, a sve što budemo stekli, podelićemo kako nama

očekivanjima, tako što ih regulišu ugovorom ili prihvataju zakonski imovinski režim, koji mogu i menjati.

Tako npr. vanbračni partneri u smislu porodičnog prava mogu ugovorom regulisati dispozitivne zakonske norme (zaključiti vanbračni ugovor, zaključiti ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom itd.), a ne mogu se sporazumovati o imperativnim zakonskim normama (obavezi vođenja zajednice života, dužnosti uzajamnog poštovanja i pomaganja i pravu na slobodu izbora rada i zanimanja).

Takođe, vanbračni partneri su slobodni da zakluče sve pravne poslove²³ koji se tiču njihove posebne imovine (npr. ugovor o prodaji, razmeni, poklonu, doživotnom izdržavanju itd.), ali i sve pravne poslove, koji se odnose na režim zajedničke imovine supružnika (npr. vanbračni ugovor, ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom, ugovor o deobi zajedničke imovine itd.).

Na imovinske odnose vanbračnih partnera koji nisu uređeni Porodičnim zakonom, primenjuju se odredbe zakona kojima se uređuju obligacioni odnosi.²⁴

Prema Zakonu o obligacionim odnosima,²⁵ odredbe ovog zakona biće primenjene, osim na obligacionopravne ugovore, i na druge ugovore i pravne poslove, osim ako za ugovore u privredi nije drugačije određeno. Prema tome, Zakon o obligacionim odnosima se primenjuje i na ugovore koje zaključuju vanbračni partneri, kao *lex generalis*, osim ako posebna pravila nisu predviđena kao *lex specialis*. U vanbračnoj zajednici je nužna životna zajednica, odnosno zajedničko domaćinstvo²⁶ vanbračnih partnera (nužno je da imaju zajedničko prebivalište), dok svaki supružnik može zadržati sopstveno prebivalište koje je imao i pre sklapanja braka i supružnici ne moraju voditi zajedničko domaćinstvo²⁷.

Vanbračno imovinsko ugovaranje je zakonom dozvoljeno, ali je moguće utvrditi ništavost takvih ugovora, odnosno nekih njegovih delova *in concreto*, od slučaja do slučaja. Ništavost bi se cenila prema pravilima građanskog, porodičnog, obligacionog, naslednog i stvarnog prava u zavisnosti iz koje grane prava potiče ugovor.

odgovara“. Šta znači buduća imovina i kako je regulisati? Ovakva pravna norma je nejasna i neprihvatljiva za pravno tumačenje. (Podvukao tekst D.N.)

²³ Videti: Stanković Obren (ur) (1996): *Leksikon građanskog prava*, Beograd, 61.

²⁴ Videti: PZ. čl.196. gde se predviđa da će se na imovinske odnose vanbračnih partnera, koji nisu uređeni ovim zakonom, primenjivati odredbe zakona kojim se uređuju svojinskopравни odnosi i zakona kojim se uređuju obligacioni odnosi.

²⁵ Videti: ZOO. čl.25/1. i čl. 25/3. gde se predviđa da će se odredbe ovog zakona primenjivati, osim na obligacionopravne ugovore i na druge ugovore i pravne poslove (npr. vanbračne ugovore), osim ako nije izričito drugačije određeno.

²⁶ Gams Andrija, Đurović Ljiljana (1985): *Bračno i porodično imovinsko pravo*, Beograd, 235.

²⁷ Videti: PZ. čl.27, koji govori o sporazumnom određivanju mesta stanovanja i vođenja zajedničkog domaćinstva supružnika.

Takođe, postojanje ličnih odnosa²⁸ u kojima se već nalaze ugovorne strane, nalaže da se prilikom procene punovažnosti vanbračnih ugovora naročito vodi računa o ravnomernoj zaštiti načela autonomije volje, s jedne, te javnog poretka i morala, s druge strane, što predstavlja složen posao za učesnike u pravosudnoj praksi.

I u većini savremenih prava prihvaćeno je pravilo da su vanbračni partneri načelno slobodni da međusobno zaključuju sve vrste ugovora, „pa i one kojima će proširiti pravila bračnog imovinskog režima na vanbračnu zajednicu“ (belgijsko pravo, dansko, englesko, francusko, nemačko itd).²⁹

Iz navedenog proizilazi da se u našem, a i u uporednom pravu, napušta kao isključivi način regulisanja međusobnih odnosa vanbračnih partnera zakonski imovinski režim, koji ustupa mesto ugovornom imovinskom režimu.

Sledstveno tome, proizilazi da se vanbračni ugovori kako u praksi tako i u teoriji porodičnog prava, moraju analizirati u širem kontekstu ugovornog prava,³⁰ budući da se Zakon o obligacionim odnosima primenjuje na vanbračne ugovore kao *lex generalis*.

Kako se radi o pravnom poslu-ugovoru, to vanbračni partneri samo sporazumno putem ugovora, mogu regulisati svoje imovinske odnose, što znači da jednostrana izmena ovog ugovora nije moguća.

4. Karakteristike vanbračnih ugovora

Imovinski ugovori koje zaključče vanbračni partneri, razlikuju se od drugih ugovora obligacionog prava. Razlika se ogleda u činjenici da se vanbračni partneri već nalaze u jednoj drugoj pravnoj vezi - vanbračnoj zajednici, koja je od posebnog društvenog značaja i predstavlja osnov vanbračne porodice.³¹

Vanbračna zajednica predstavlja specifičan pravni odnos pretežno lične prirode, budući da su lica vezana ličnim vezama i interesima. Uzajamni lični odnosi vanbračnih partnera³² prožeti su i imovinskim odnosima. Kod ovih pravnih poslova emotivna veza prethodi imovinskom ugovaranju.

Iako na početku vanbračne zajednice mnogi vanbračni partneri toga nisu ni svesni, emotivna veza i imovinski odnosi vanbračnih partnera predstavljaju sastavni deo svake vanbračne zajednice.

Vanbračni partneri retko razmišljaju o imovinskopравnim aspektima svog odnosa, naročito u vreme kada su ti odnosi skladni, kada između njih postoji jaka

²⁸ Ponjavić Zoran, 366. Videti: O ličnim i imovinskim odnosima supružnika u braku

²⁹ Draškić Marija (2005), 416. Kovaček Stanić Gordana (2002), 120.

³⁰ Panov Slobodan, 354.

³¹ Draškić Marija (1988), 65. Videti: Prava i dužnosti vanbračnih partnera ličnog, ličnoimovinskog i imovinskog karaktera u porodičnom pravu.

³² Više o ličnim odnosima u porodici videti: Gams Andrija, Đurović Ljiljana, 3.

emotivna veza i kada među njima nema nikakvih sukoba. Tada se u najčešćim slučajevima ugovori zaključuju, s obzirom na situaciju *in concreto* i ne razmišlja se na okolnosti *pro futuro*.

Sklad i saglasnost u odnosima vanbračnih partnera ne dovodi u pitanje imovinske odnose. Suprotno tome, nesklad i nesuglasice među vanbračnim partnerima bitno menjaju i stanje imovinskih odnosa.

Kada se ti odnosi poremete, te dođe do prestanka vanbračne zajednice, raspravljanje imovinskih odnosa među ranijim partnerima realizuje se putem sudova, čime započinju dugotrajni i skupi sudski sporovi koji se po pravilu završavaju nezadovoljstvom obeju strana.

Kada dođe do sudske zaštite imovinskih prava vanbračnih partnera, pristupa se tumačenju vanbračnih ugovora koji se tiču njihove imovine.

Jezičko i logičko tumačenje ne može se odnositi samo na odnose koji se tiču imovine, već tumačenje treba da obuhvati i lične odnose vanbračnih partnera koji se već nalaze u vanbračnoj zajednici.

Iz toga sledi da su lični (neimovinski) odnosi primarni sastojak porodičnih odnosa, „jer osiguravaju posebnost porodičnog prava“³¹ i pretpostavljaju „nužnost postojanja međusobnog ličnog odnosa partnera u vanbračnoj zajednici“.³²

Postojanje ličnih odnosa uslovljava i ograničenja slobode ugovaranja, koja važi za svaki drugi ugovor obligacionog prava.³³

Naime, okolnost postojanja vanbračne zajednice dodatno uslovljava ograničenja pri zaključivanju ovih ugovora, budući da su strane ugovornice specifični subjekti - vanbračni partneri u vanbračnoj zajednici. Ta činjenica vanbračne partnere ograničava da kao ugovorne strane budu u svemu slobodne, kao što bi bila treća lica koja nisu u vanbračnoj zajednici. Odnos vanbračnih partnera kao ugovornih strana nije po pravilu odnos suprostavljenih strana koje su se slučajno našle na tržištu, već odnos strana sa zajedničkim ciljem (zajedničkim životom). S toga se ugovori koje zaključuju moraju uskladiti sa njihovim pravima i obavezama koje imaju u vanbračnoj zajednici.

Ograničenja proističu i iz imperativnih pravila kojima se regulišu lični i imovinski odnosi vanbračnih partnera u zakonitoj vanbračnoj zajednici, te je vanbračnim partnerima zabranjeno zaključivanje ugovora koji su suprotni imperativnim normama porodičnog prava.³⁴

³¹ Draškić Marija (2005), 14.

³² Počuca Milan, Šarkić Nikola (2011): *Porodično pravo i porodično pravna zaštita*, Beograd, 295.

³³ ZOO. čl.10 kaže: „Strane u obligacionim odnosima su slobodne u granicama prinudnih propisa, javnog poretka i dobrih običaja, da svoje odnose urede po svojoj volji“.

³⁴ Npr. vanbračni partneri ne mogu zaključivati ugovore kojima se regulišu njihova lična imovinska prava, kao što je ugovor kojim se jedan vanbračni partner unapred odriče prava na zakonsko izdržavanje, ugovor o odricanju prava na opoziv ugovora o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom, ugovor o odricanju prava na udeo u zajedničkoj imovini, ugovor o odricanju prava na deobu zajedničke imovine, itd.

Naime, iako se ugovorom regulišu samo imovinskopravni odnosi, nesumnjivo je da zbog složenosti tih odnosa i zavisnosti ovih i ličnih odnosa vanbračnih partnera, ugovori imaju značajne posledice na funkcionisanje zajednice života vanbračnih partnera.

Kod ovih ugovora postoji potreba da se zaštiti ekonomski slabiji vanbračni partner³⁵ prilikom zaključenja ugovora i to u većoj meri nego kada se radi o ugovornim odnosima između lica kod kojih ne postoje lični odnosi.

U praksi se pokazalo da su muškarci u velikom broju slučajeva imovinski imućniji od žena, pa vanbračni ugovor može ugroziti ravnopravnost vanbračnih partnera (supružnika).³⁶

Strana koja je u nepovoljnijem položaju usled socijalno-ekonomskih razloga, pristaje na zaključenje ugovora i prihvata obavezivanje na koje inače ne bi bila spremna da je u drugačijoj situaciji (npr. nema rešeno stambeno pitanje, trenutno je u lošoj materijalnoj situaciji, itd).

Jedna od značajnih karakteristika vanbračnih ugovora je i činjenica da na zaključenje vanbračnog ugovora, po pravilu insistira onaj vanbračni partner koji očekuje da će njegov imovinski doprinos vanbračnoj zajednici biti znatno veći u odnosu na drugog vanbračnog partnera.³⁷ Tako jedan vanbračni partner putem ugovora obezbeđuje kontinuitet sopstvene imovine i materijalne nezavisnosti.

Drugi vanbračni partner može želiti da zasnuje vanbračnu zajednicu po svaku cenu, ne razmišljajući o zahtevu prvog ili nemajući odgovarajuće znanje koje su pravne posledice toga da se zaključi vanbračni ugovor i isključi zajednička imovina.

Takođe, vanbračni partner može proceniti da je bolje da stupi u vanbračnu zajednicu i obezbedi sebi egzistenciju, nego da odbije zaključenje vanbračnog ugovora i umanjí izgleda na zasnivanje vanbračne zajedice.

5. Zaključak

Proučavajući i istražujući ugovorne imovinske odnose vanbračnih partnera *de lege lata*, došli smo do sledećih zaključaka:

Prema Porodičnom zakonu ugovorni imovinski režim vanbračnih partnera je dobio znatno širu primenu nego ranije.

Vanbračni partneri imaju mogućnost da se sporazumeju o svim elementima ugovora u vezi njihove imovine, te imaju mogućnost da svojom voljom isključe zakonski imovinski režim vanbračnih partnera, da ga prihvate ili menjaju.

³⁵ Kovaček Stanić Gordana, 135.

³⁶ PZ. čl. 3/3. kaže „Supružnici su ravnopravni“.

³⁷ Npr. jedan od vanbračnih partnera je čuveni fudbaler, koji ima višemilionski ugovor u evrima sa poznatim fudbalskim klubom i veruje da će mu naredni profesionalni ugovor doneti još veću zaradu, te ne pristaje da udeli vanbračnih partnera u zajedničkoj imovini budu jednaki, shodno PZ. čl.180/2.

Porodično zakonodavstvo ovu složenu i važnu materiju regulisalo je samo u jednom članu (PZ.čl.191) i to vrlo uopštenom normom. Očigledno da to normiranje nije dovoljno.

Ali, i normirani ugovori u Porodičnom zakonodavstvu imaju nedostatke. Jedan od nedostataka ugovora je što može da bude nepovoljan za ekonomski slabiju stranu, koju treba zaštititi. Jedna od zaštita je i obaveza javnog beležnika da prilikom potvrđivanja (solemnizacije) ugovora obavesti ugovarače o pravnom dejstvu vanbračnih ugovora (da se njime isključuje zakonski režim zajedničke imovine).

Za naše pravo kao predlog *de lege ferenda* iznosimo stav da bi ugovore u vanbračnoj zajednici trebalo detaljnije regulisati, s obzirom da su prihvatljivi kao model vanbračnoimovinske regulative, a što predstavlja korak napred u vanbračnom pravu.

Isto tako, sloboda ugovaranja pruža mogućnost vanbračnim partnerima da efikasno regulišu imovinske odnose *in concreto*.

Ugovori donose sigurnost vanbračnim partnerima tako što eliminišu rasprave oko toga „šta je čije“. Time se smanjuju šanse za dugotrajne i vrlo složene sporove između vanbračnih partnera povodom imovinskih odnosa, a što je u interesu oba vanbračna partnera.

Zatim, zaključivanje imovinskih ugovora omogućuje vanbračnim partnerima da se bolje i detaljnije upoznaju sa svojim pravima i obavezama koje proizilaze iz ugovora i da razumeju vanbračnoimovinsku regulativu u koju stupaju.

Ali sloboda ugovaranja u porodičnom pravu trpi određene izuzetke u odnosu na ugovore u drugim granama prava.

Za razliku od ostalih ugovora, ugovorne strane prilikom zaključivanja vanbračnih ugovora povezane su ličnim vezama i interesima (kao što su dužnost uzajamnog poštovanja i pomaganja, postojanje međusobne odanosti, ljubavi, itd.), što ih ograničava da budu potpuno slobodni u kreiranju imovinskih odnosa, jer moraju prilikom ugovaranja da poštuju pomenute lične odnose.

Ugovorni imovinski režim predstavlja bolje rešenje za vanbračne partnere, jer se odredbe ugovora mogu prilagođavati čovekovo svakodnevnicu (praktičnom životu i odnosima koji vladaju na tržištu), koja se brzo menja, za razliku od zakonskog imovinskog režima koji to ne može činiti.

Zato smatramo da je društveno i pravno ispravno, kao i moralno korektno, promovisati vanbračne ugovore kao način regulisanja imovinskih odnosa vanbračnih partnera.

Literatura

- Antić Oliver (2011): *Obligaciono pravo*, Beograd
- Gams Andrija, Đurović Ljiljana (1985): *Bračno i porodično imovinsko pravo*, Beograd
- Draškić Marija (2005): *Porodično pravo i prava deteta*, Beograd
- Draškić Marija (1988): *Vanbračna zajednica*, Beograd
- Kovačević Kuštrimović Radmila, Lazić Miroslav (2008): *Uvod u građansko pravo*, Niš
- Kovaček Stanić Gordana (2014): *Porodično pravo, partnersko, dečje i starateljstvo*, Novi Sad
- Kovaček Stanić Gordana (2002): *Uporedno porodično pravo*, Novi Sad
- Panov Slobodan (2014): *Porodično pravo*, Beograd
- Ponjavić Zoran (2007): *Porodično pravo*, Kragujevac
- Počuća Milan, Šarkić Nebojša (2011): *Porodično pravo i porodično pravna zaštita*, Beograd
- Stojanović Dragoljub, Antić Oliver (2004): *Uvod u građansko pravo*, Beograd
- Stanković Obren (Glavni urednik) (1996): *Leksikon građanskog prava*, Beograd

Propisi

- Porodični zakon Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 18/2005, 72/2011, 6/2015.
- Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 29/78, 39/85, 45/89-odluka USJ, 57/89, *Službeni list Savezne Republike Jugoslavije*, 31/93 i *Službeni list Srbija i Crna Gora*, 1/2003, Ustavna povelja.

THE CONTRACTUAL PROPERTY ARRANGEMENT OF UNMARRIED PARTNERS

The subject of this research study is the contractual property arrangement of unmarried partners according to the law of the Republic of Serbia.

The Family Law (2005) allows the possibility for unmarried partners to arrange extramarital relations in a way that suits their interests. Our law has introduced the possibility of concluding extramarital contracts which allow that the regime of common property that had been compulsive until then and could not be changed, now can be excluded, changed or contracted by unmarried partners. The contractual property arrangement has significant legal and social consequences both for the relations of partners in the extramarital community, as well as regarding their relations with society. In this sense, the paper analyses the property relations in the extramarital community, the autonomy of the will in the regulation of property relations, the contractual property arrangement of unmarried partners, the characteristics of extramarital contracts and the social and legal justification of the contractual property arrangement of unmarried partners in regard to our law. The aim of the research was to introduce and explain the regulation of property relations of unmarried partners, from the legal and social aspect. In this article, a legal and sociological method was used when determining the content of the positive law and the effect of legal norms that regulate the property relations of unmarried partners. The understanding of legal science, which refers to this legal institute, is also exposed.

In this article, the contracts of unmarried partners were considered as a model for regulating property relations in an extramarital community in genere.

Keywords: *property relations in an extramarital community, the autonomy of the will in property relations regulation, contractual property arrangement of unmarried partners, characteristics of extramarital contracts*